

Ana dilimizi sevək və qoruyaq

Hər bir canlının dili var. Nəinki insanlar, ağaclar, çaylar, buludlar belə öz dilində danışirlar. Dil müqəddəs varlıqdır. Onu sevendə, qoruyanda, zənginləşdirəndə mənsub olduğu xalqı tanıtırdır, ucaldır və şöhrətləndirir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev deyirdi ki, "Hər bir xalqın milliliyini, mənəvi dəyərlərini yaşadan, inkişaf etdirən onun dilidir. Ana dilini bilməmək, ana dilini qiymətləndirməmək, şübhəsiz ki, xalq qarşısında böyük qəbahətdir".

Ana dilinə xər baxmaq xalqa biganəlikdir. Öz dilini bilməyib başqa dillərdə danışmağı ziyalıq, çoxbilmişlik kimi qiymətləndirənlər, daha çox əcnəbi dilləri öyrənməyin vacibliyindən söz açanlar qənaətlərində yanılırlar. Özü-nü, öz dilini sevməyənlər heç vaxt başqasını, özge dilini sevib dəyərləndirə bilməzlər.

Ana dili xalqın mənəviyyatının güzgüsüdür. Bu güzgüdə özünü aydın görməyənlər başqa güzgüdə olduğu kimi görünə bilməzlər. Güzgü ləkə götürmədiyi kimi dil də ləkələndirilməməlidir.

Öz dilini bəyənməyənlərin, dilə başqa vasitə kimi baxanların kamillik qazanmasına, öz xalqının taleyinə ürəkdən yanmasına, vətəndaş olaraq borcunu ləyaqətlə yerinə yetirməsinə inanmıram. Dilinə laqeyd, ögey olanların xalqa, vətənə doğma olması inandırıcı deyil.

Azərbaycanı sevmək, şöhrətləndirmək üçün dilimizi sevməli, qorunmalıyıq. Dövlətin dilimizin saflığını təmin etmək sahəsində həyata keçirdiyi tədbirlər bunu deməyə əsas verir.

"Azərbaycan Respublikasının Dövlət dili haqqında" qanun, "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsi və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı" və görülən digər zəruri tədbirlər göstərir ki, hər bir vətəndaş öz dilinin sahibi olmaqla bərabər onu qorumağa, zənginləşdirməyə borcludur.

Son illər AMEA-nın ana dilimizin saflaşması, lüğət tərkibinin yad sözlərdən, ifadələrdən təmizlənməsi və dilçiliyin inkişafı sahəsində göstərdiyi səylər önəmlidir. Sözsüz ki, bu fəaliyyətin daha da genişləndirilməsinə ehtiyac var.

Akademiyanın Folklor İnstitutunun ədəbi, eləcə də xalq danışığı dilimizin qorunması və təbliği baxımından gördüyü işləri qeyd etməmək olmaz. Son bir neçə ildə institut xalqımızın şifahi söz xəzinəsinin aşkarlanması, folklor nümunələrinin toplanması və kütləvi tirajla çap olunması sahəsində çox vacib bir vəzifəni yerinə yetirməyə çalışmışdır. Yaxşı haldır ki, toplanmış nümunələrdə xalq danışığı dilimizin incelikləri, saflığı saxlanılmış, ayrı-ayrı ləhcələrdə ifadələrə yer verilsə də, bu, dilimizin vahidlik prinsipinə xələf gətirməmişdir.

Qanunlarda, rəsmi yazışmalarda, məktəblərdə, dərslərdə, mətbuatda, radio və televiziyalarda, reklam işində, termin yaradıcılığında, ictimai münasibətlərdə, tədbirlərdə, görüşlərdə, demək

olar ki, hər bir yerdə ana dilimiz öndə olmalıdır, səviyyəsini göstərməlidir, ağıllığı, təmizliyi, paklığı ilə özünü təsdiq etməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev deyir: "Ana dilimiz öz imkanlarının zənginliyi, səs quruluşunun səlisliyi və qrammatik quruluşunun sabitliyi ilə seçiyələnir. Müasir Azərbaycan ədəbi dili siyasi-ictimai, elmi-mədəni sahələrdə geniş işlənmə dairəsinə malik yüksək yazı mədəniyyəti olan və daim söz ehtiyatını zənginləşdirən bir dildir".

Dilimizə yad sözlərin gətirilməsi təhlükəli deyil, ana dili sözlərinin onlarla əvəz olunması təhlükəlidir.

Başla düşmədiyimiz bir çox əcnəbi sözlərin yerli-yersiz dilimizdə işlənməsi, reklam olunması və bunun bir ziyallıq meyarı kimi qəbul edilməsi qəbuledilməzdir. "Resurs", "vakant", "arqument", "kvota", "diskussiya", "ekspremet", "kollokvium", "mental" və bir çox sözləri dəb xətrinə tez-tez dilimizdə işlədələrin sıralarının artması acınacaqlıdır.

Texniki tərəqqi, inkişaf və beynəlxalq əlaqələrin genişlənməsi ilə əlaqədar yeni sözlərin dilimizdə işlənməsi qaçılmazdır. Ancaq bu yerində və ölçüsündə olmalıdır. Həm də tariximiz, məişətimiz, adət-ənənələrimizlə bağlı bir çox sözlərin - mahlıç, cəhrə, mehtər, mücrü, iflik, yumaq, çarıq, xış, başmaq və sair dilimizdən silinməsinə imkan verilməməlidir. Yazıçılarımız, jurnalistlərimiz, müəllimlərimiz yeri gəldikcə bu sözlərə müraciət etməlidirlər. Çünki bədiəi ədəbiyyatımızda, şifahi xalq nümunələrində belə sözlər tez-tez işlədilsə də, ancaq uşaqlar, aşağı sinif şagirdləri onların mənasını hələ də hərtərəfli anlamırlar.

Bu bir həqiqətdir ki, bu gün bəzi vəzifə sahibləri, imkanlı insanlar ana dilində danışmağı özlərinə və övladlarına rəva bilmir, balalarının təlim-tərbiyəsini xaricdən dəvət olunan əcnəbi dayələrə etibar edirlər. Dili "ana", "ata" sözləri ilə deyil, "mazə", "faze" sözləri ilə açılan, ilk tərbiyəsini ingilis, fransız, alman, rus və digər əcnəbi dayələrdən alan, ancaq öz xalqının milli dəyərlərindən, dilindən, psixologiyasından, adət-ənənəsindən uzaq olan bu uşaqlar bir neçə dildə yaxşı danışsalar da, yaxşı "avropalaşsalar da" fəqət onların yaxşı azərbaycanlı, layiqli vətəndaş olacaqlarına ümidlər təzadlıdır. Hansı vəzifədə işləmə-

sindən, harada yaşamasından asılı olmayaraq onların çoxu yenə də yad havalara oynayacaqlar, yad meyillərə uyacaqlar, öz nicatlarını yad ölkələrdə axtaracaqlar. Çünki ana dilinə yad olanların, öz xalqının milli dəyərlərini yaşatmayanların vətəndaşlığı süni mayalanma kimi bir şeydir.

Çox dil bilmək, bir neçə xarici dildə danışmaq ağıllıqdır, bacarıqdır, ancaq ana dilini bilməmək, ona xər baxmaq əsl nadanlıqdır.

Bu günlərdə ziyalı tanışlardan birini bərk dilxər gördüm. Səbəbini soruşanda "gömrürsən qınından çıxıb qınıni bəyənmir, kişi avropalaşmış" - deyər yaxın dostunun ünvanına bərk gileyləndi. Öyrəndim ki, uzun illər tələbə dostunun evində olmayan bu insan onun təzə tikdirdiyi villasının şadanalığına gedərkən təsəvvür edə bilmədiyi bir mənzərə ilə qarşılaşmış. Ailə üzvlərinin bir-biri ilə əcnəbi dildə danışdığını görə qonaq dostuna iradını bildirəndə ondan - "sən çox geridə qalmısan, Biləcəriyə o yana keç gör kim Azərbaycan dilində danışır? Vəzifə tutmaq, pul qazanmaq üçün xarici dildə danışmışsan" - cavabını alır.

Kasıb bir ailədə böyüyüb ancaq sonradan vəzifə sahibi olan həmkəndlisinin tamamilə dəyişməsi, hətta ailə üzvlərinə ana dilində danışmağı belə qadağa etməsi tanıdığı əbəs yerə özündən çıxarmışdı və o narahatçılığında haqlı idi.

Bu gün xarici ölkələrə təhsil almaq üçün üz tutan gənclərin çoxunu açıq demək lazımdır ki, müəmməl bilik almaq, elmin sirlərinə yiyələnmək deyil, bir neçə dildə danışmaq daha çox düşündürür. Valideynlərin çoxu da bu fikirdədir: "Uşaq xarici ölkədə açılacaq, xarici dilləri öyrənəcək" ifadələrini onlar həvəslə işlədirlər.

Xarici ölkələrə göndərilən gənclərin arasında öz dilini, adət-ənənəsini, tarixini yaxşı bilməyənlər, vətəndaşlıq borcunu qiymətləndirməyənlər az deyil. Belə gənclər Azərbaycanı xarici ölkələrdə heç cür ləyaqətlə təmsil edə bilməzlər. Əksinə onlar öz hərəkətləri, milli dəyərlərimizə laqeyd münasibətləri ilə ölkəmizin imicinə ziyan vururlar, yad meyillərə uyur, respublikamıza qayıtmaqdan imtina edirlər. Elə bilirmə xarici ölkələrə təhsil almaq üçün göndərilən gənclərin vətəndaşlıq mövqeyi, amalı, xalqına, dilinə bağlılığı bir meyar kimi qiymətləndirilməlidir.

Gənc müəyyən savada, dil bilmək bacarığına malik ola bilər, ancaq o milli xüsusiyyətlərə malik deyilsə və hər hansı bir ölkədə xalqımızın, dövlətimizin mənafelərini müdafiə etməyə, qorumağa cəsəreti çatmırsa əsl azərbaycanlı ola bilməz.

Biz vətəni, xalqı dilimizlə, milli dəyərlərə bağlılığımızla, həm də vətəndaşlıq qururumuzla, torpağa, azərbaycançılıq ideologiyasına sədaqətimizlə qoruyub yaşatmalıyıq.

Tahir RZAYEV,
Milli Məclisin deputatı,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru